

MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT 07-06

ZENE-ZENE-TÁNC

A tartalomból:

Kritika:

Duda Éva,

Pataky Klári,

*a Budapest Táncegyüttes
és a Pécsi Balett új bemutatóiról*

A küzdés éthosza a zenében

Búcsú Vargyas Lajostól

Ami Vargyas Lajosban por és hamu volt, az most a szelek szárnyán szétrepül e hazában. Úgy mondják, tovább él és köztünk marad mindaz, amit megalkotott: a roppant gazdag életmű, könyvek, tanulmányok, fontos tanulmányok, meglátások a néprajz, a zene-tudomány, a művelődéstörténet, az irodalom és még több más diszciplína találkozó területén alkotott munkák, mintegy félezer tétel. Ez marad itt ránk, papíron, könyvben, lemezeken. Ennyi lenne az egész?

Nem! Van egy megtapinthatatlan, egyben láthatatlan és nehezen megnevezhető fontos, talán mindennél fontosabb rész, - nekünk legalább is... Az, ami példájából, útmutatásából, tanácsából, biztatásából, vallomásaiból és üzeneteiből bennünk, sokakban hatott, alkotásra késztetett, megsegített, ami nélkül nem, vagy másféle lenne a mai népzene, néprajz, az előbb felsorolt tudományok összessége, más lenne Martin György, Pesovár Ernő vagy Domokos Mária és Paksa Katalin, hogy csak néhányat említsek közülünk, mert még sorolhatnám tovább, életműve, tudományos munkássága.

Más lenne a magyar tudomány és a magyar társadalom is. Nemcsak a mai, a mostani, hanem a reménybeli, az eljövendő, a megálmodott. Amit Ő álmodott meg, amit mi álmodtunk meg, - vele... Ez a tanulmányokba könyvekbe, lemezekre nem került valami, ami az ő életéből reánk és erre a hazára szállt; tevékenysége, tartása és hite eredményeképpen.

Embersége, tudóssága, tanító-volta és bátor magyarsága, szerénysége, lényeglátó egyénisége, - az, aminek egysége oly vonzó és meghatározó volt mindannyiunk számára.

Ez pedig azért volt, azért volt lehetséges, mert Vargyas Lajos létét, életét feladatnak, kihívásnak tekintette. Kimondatlanul és bevallatlanul küldetésnek, feladatok és munkák elvégzésére. A tökéletlenné lett, hiányos és elrontott világ megjavítására, tovább-teremtésére, alakítására! Mert nem vak véletlen születünk, hanem valamiért, valami küldetés beteljesítésére. Ez a fel-

adat mindenki számára felismerhetővé lesz, előbb vagy utóbb, és meg is fogalmazható. Megnyilatkozásaiból, itt majd ott felbukkanó vallomásaiból, - ha tökéletlenül is, de lényegét mégis megközelítve ezt én így merészelem megfogalmazni: A keleti gyökerű és Európa szellemiségébe illeszkedő, csodálatos gazdagságú magyar kultúrába, Magyarországon értelmiségének születve, nevelve és önmagát erre kiképezve felismerte, hogy e sokszor saját bűneink miatt is megvert sorsú nép, nemzet, végzetesen megosztott. Ellentét feszül úr és paraszt, hatalmasok és alávetettek, európai eszméken iskoláztak és a hagyományos kultúrákban élők között. Ez a megosztottság társadalmi, politikai, műveltségbeli s érzelmi is. Ha nem tudjuk ezt a megosztottságot megszüntetni, nem tudjuk felébreszteni a társadalmat egységesítő és legalább egymás iránt felelősséget, szolidaritást teremtő kultúrával, ez az ország, az emberi műveltségnek ez a sajátos, egyszeri és megismételhetetlen változata velünk pusztul el örökre. De szebben fogalmazta ezt meg Széchenyi István, az ő veretes szavait idézem: „A magyar népnek - mint én fogom fel, s ha nem táplálna gyermek koromtól fogva ezen remény, s ezen remény nem emelkedett volna férfiúi koromban élet legmeghatározóbb pontján szent hitté, a nyilvános élet mezejére fel sem lépek. Az emberségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait mint ereklyét megőrizni, s szeplőtlen minémiségében kifejteni, nemesíteni erőit, erényeit, s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve, végcéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni, kérdem, lehet-e ennél minden keserül tisztább érzés; s ha csak mint hangya illy megdicsőítéshez egy paránnyal is járulhatni, van-e ennél emberek közt, kiktől lelki örömök el nem zárva, édesb osztályrész?” (Kelet népe) Ennek a népnek „sajátosságait mint ereklyét megőrizni, s szeplőtlen minémiségében kifejteni” - ez volt Vargyas Lajos feladata, célja, küldetése, tudományos munkájának lényege. Hogy egy elvakult, romantikus, a

magyarságot istenítő elfogultsággal sem Széchenyit sem Vargyas Lajost megvádolni nem lehet, álljon meg itt egy részlet e vallomásból: „a magyar nép bizonyosan annyi jót és nemest rejt magában, mint az emberi nemnek akármely lelkes és erős családja, csakhogy mint azoknál, úgy ennél is, külön sajátos árnyéklatokban...” Maga Vargyas Lajos pedig 1937-ben, Illyés Gyula Puszták népe című munkájának méltatásánál fejti ki, hogy a teljes ember nemcsak tudós, hanem a társadalom alakításának tevételes résztvevője is kell, hogy legyen. „Már akkor vonzott a politikai cselekvés, a társadalmi változásokat követelők tábora, és hamarosan meg is találtam helyemet abban a táborban.” A változás, vagy változtatás az Ő számára a magyar kultúra egységesítését, a néphagyományok emberségének az európai közműveltségbe való átmentését jelentette. Ez volt az ő vállalt feladata, küldetése, ez vezette tudósi, közirói, politikai megnyilvánulásait, eszméit, amit bátran és megalkuvás nélkül szolgált és vállalt. És ezt akarta és tudta továbbadni azoknak, akiket tanított és akiket meg is szeretett.

Két pogány közt egy hazáért, a legnehezebb időkben is, a kerítésen kívül szorítva.

Ha a kerítést húzó, az illetéktelen illetékesek, a hatalom képviselői nem is, de a szavára figyelő, csendes többség, ha megkésve is, kifejezte elismerését Györfy István, Erkel Ferenc, Széchenyi, a Magyar Örökség-díjjal, a Prima Primissima címmel.

Vargyas Lajos hitt életének céljában, értelmében, mert hitt abban is, hogy a magyarságnak is van feladata, küldetése és célja.

A szétszórta por és hamu most szétszáll e hazában, s a porszemeket a déli szél felkergeti Északra, Áj felé és Keletre a Gyimesekbe... de én hiszem és vallom, hogy nemcsak pora marad itt és szellemi hagyatéka él bennünk tovább, hanem a lényegéből is eljut valami oda, annak országába. Aki a célt és olthatatlan vágyát is Benne megteremtette.

Andrásfalvy Bertalan

Emléksorok Vargyas Lajosról

1914-2007

Vargyas Lajos, a nemzetközi rangú népballadakutató, aki 2007. október 11-én örökre elhagyta szeretteit és tisztelőit, a kettőnk közti jelentős korkülönbség ellenére közeli jóbarátom volt. Sok időt töltöttünk együtt családiról is Szabó Ilonka utcai, majd Szemplőhegy utcai otthonunkban meg a mi mátrai házunkban, eltűnődve a nagyvilág meg a magyar glóbusz jelenén és elképzelt jövőjén.

Különös módon: semmi emlékem nincs e barátság kezdetéről. Magam mindig is nagyra becsültem munkáit: *Áj falu zenei élete* című disszertációját, *Ugor réteg a magyar népzeneben* című tanulmányát, meg azt a nagy gonddal összeállított példatárt, amellyel Kodály alapvető tanulmányát, *A magyar népzene*t kiegészítette. A tankönyvvé vált kötet megjelenésekor a Zeneművészeti Főiskola zenetudományi tanszakának elsőéves hallgatója voltam: jól emlékszem, hogy a „kodályvargyas”-nak becézett kiadvány mily hamar népszerűvé vált hallgatói körökben. Vargyas is növekvő bizalommal volt jelen emlékezés írója iránt: talán volt némi jelkép-értéke, hogy az *Ugor réteg*-tanulmányával egyazon kötetben jelent meg első verbunkos-dolgozatom: a hetven esztendősd Kodályt köszöntő Zenetudományi Tanulmányokban. Merthogy: kapcsolatunknak fő témája mindig is Kodály volt.

1972-ben együtt vettünk részt a Nemzetközi Kodály Énekverseny zsűrijében, olyan nagyságokkal, mint Anday Piroska, Palló Imre, Sándor Judit, Kónya Sándor. E verseny egyik fordulóját Kecskeméten bonyolították le, ahol a zsűritagok, az élő televízióadás koncentrált munkáját kipihenni, fehér asztalnál találkoztak. A szigorú, zárkózott Lajos a kedvére való társaságban hamar feloldódott: döntnök-társait magyar nő-ták előadásával szórakoztatta, jó ízűen, kedvesen.

Ugyanabban az esztendőben, 1972. decemberében rendeztük az első nemzetközi Kodály-konferenciát is. Kodály

maga öt esztendeje nem élt már: ha élt volna, aligha járul hozzá, hogy a nemzetközi tudós gyülekezet, napokon át az ő életrajzát és életművét taglalja. Lajosnak fontos szerepe volt a népzenei szekció munkájának előkészítésében. Saját előadása a zeneszerző-Kodály kompozícióinak népi forrásait mutatta meg, kimerítően, érdekesen.

Utóbb többször is szerepeltünk együtt különböző tudományos tanácskozáson. 1982-ben a centenárius Kodály-évben Assisiben, Szent Ferenc városában beszélünk a magyar mesterről – hogy a tanácskozás szünetében ámulva csodáljuk Giotto, akkor még ép, földregés-nem-pusztította freskóit a Dómban. Egyik este szerenád-dal köszöntöttük a korán nyugovóra tért Vargyast a Fortezza nevű fogadó ablakalatt. „O sole mio, te kedves Lajos” – szöveg az ének. A felköszöntött, bár gyertyát nem gyújtott, kisvártatva megjelent az ablakban és magához invitált bennünket. Sokáig beszélgettünk még, magyar delegátusok, a kellemes olasz éjszakában.

Együttműködtünk Lajossal a Magyar Rádióban is. Sorozatai – *Népdalaink világa*, *Népballadaink világa*, *Magyar népzene – magyar történelem* – sokakkal ismertették meg és szerették meg a népdalt. Akkor még – a hetvenes-nyolcvanas évek „ánti-világában” a Rádió elnöksége szívesen adott teret az ilyen kezdeményezéseknek. Száraz, tárgyilagos hangon elmondott előadásából a nagy szakmai tudás és a személyiség hitelessége sugárzott. Egy alkalommal hangszalagra mondta Kodályról őrzött emlékeit, nyolcvanadik születésnapja alkalmából pedig terjedelmes beszélgetésben tekintettük át az ő életpályáját. E két, utóbb említett beszélgetés szövege később nyomtatásban is napvilágot látott, *Így láttuk Kodályt*, illetve *Üzenetek a XX. századból* című kötetekben.

Együtt dolgoztunk az 1978-ban alapított Magyar Kodály Társaság elnökségében is. Ketten fogalmaztuk meg az

elnökség kiáltványát a magyar társadalomhoz, melyben alighanem elsőnek vizionáltuk a kulturális karsztosodás rémképét. A sajtó ezt „Magyar Kodály Társaság drámai felhívása”-ként aposztrofálta. Úgy vélem: ma aktuálisabb, mint valaha. Ha a társadalom nem döbben rá kellő időben az óvodai-iskolai zenetanítás nemzetmegtartó jelentőségére, akkor előbb-utóbb kicsúszik alólunk a föld, minden kulturális felépítményével. E felismerés akkor sokkolta a közvéleményt – ma már mind gyakrabban találkozhatunk a fokozódó pusztulás képeivel.

A tudósok azonban, ha át akarja menteni tudását jobb koroknak egy elképzelt új Noé bárkájában fogvacogva is folytatnia kell kutatásait. Ilyen alapművei Vargyasnak: *A magyar népballada és Európa* című kétkötetes munkája – ezen négy évtizeden át dolgozott -, *A magyarság népzeneje* című könyv, mely Bartók és Kodály után harmadiknak világitja meg témáját, és *Áj falu zenei életéről* szóló monumentális kötete, melyet hatvan év után, 2000-ben sikerült az általa megálmodott formában megjelentetni. E nagy művek árnyékában érdekes ráadás *A kerítésen kívül* című önéletrajzi kötete, melyben mindenki megkapja a magáét, aki keresztbe tett Lajos útján. Számuk figyelemreméltó.

Talán az új *Áj falu* bemutatóján jelent meg utoljára nagyobb közönség előtt a Magyar Kultúra Házában, a várbeli Szentháromság téren: izgatottan, arcán sugárzó örömmel. Ezt az arcát őrzi emlékezetem.

Bónis Ferenc

Művészeti kiadvány. Kiadja a Magyar Muzikális Fórum és a Hozzánk Alapítványok.
Főszerkesztő: Magyar Muzikális Fórum és a Hozzánk Alapítványok.
Szerkesztő: Dr. Tóthfalvi Ákos (főszerkesztő), Fodor Antal (társaszerkesztő),
Ludiczky Bea (rovatszerkesztő), Topográfia: Horváth Gy. Gábor.
Szerkesztőség és kiadó: 1014 Budapest, Szentháromság tér 11/41. Tel./Fax: 202-0927.
Nyomdai előkészítés: Megapress Kft. Terjesztő: Lapker 1057 Budapest, Táblán a 32.
Tel.: 347-7173 Az egyes számú kaphatók: Budapest és a magyarok helyek háttérképekben,
a nagyobb arányú internetes és a szerkesztőségben.
Előzetes egy évi 1000 Ft, csak igényelhető a szerkesztőség címén.
HU ISSN 1218-6678.

nk
www.nk.hu